

תוכן עניינים

4.....	מבוא
6.....	1. סקירת ספרות
6.....	1.1.1. רקע והגדרה של אחריות תאגידית
7.....	1.1.2. אחריות תאגידית בישראל
9.....	1.1.3. אחריות תאגידית בהעסקת בעלי מוגבלויות
11.....	2. מתודולוגיה
11.....	2.1. כלי המחקר
11.....	2.1.1. ראינות חצי מובנים
11.....	2.1.2. תצפיות
12.....	2.2. שדה המחקר
12.....	2.3. משתתפי המחקר
13.....	2.4. הליך המחקר
13.....	2.5. ניתוח הממצאים
13.....	2.6. מגבלות המחקר
14.....	3. ממצאים
14.....	3.1. גיוס של עובדים
15.....	3.2. סיבות לגיוס של עובדים
16.....	3.3. קשיים ובעיות בגיוס בעלי מוגבלויות
16.....	3.4. פתרונות בגיוס עובדים בעלי מוגבלויות
18.....	4. דיון בממצאי המחקר
18.....	4.1. תקרת הזכוכית של בעלי המוגבלויות
19.....	4.2. בין ערכי המסחר לערכי המוסר
20.....	5. סיכום
21.....	6. מקורות
23.....	נספחים
23.....	נספח א': ראינות המחקר
28.....	נספח ב': תצפיות המחקר

מבוא

אחריות תאגידית הינה שם כולל לגישה הרואה בארגון כחלק בלתי נפרד מהקהילה בה הוא פועל, אשר לפעולותיו יש השלכות על קהילה זו. על השלכות אלו עליו לקחת אחריות, תוך ביצוע פעולות אשר ימנעו פגיעה בקהילה, או לחלופין, יאפשרו פתרון לבעיות או צרכים הנדרשים בה, ושאינם בהכרח יביאו לשגשוג כלכלי לארגון. לפי תפיסה זו, הארגון צריך להתנהל בתור 'אזרח הגון', לא רק בכך שהוא לא יזיק לחברה, אלא גם בכך שישתמש בכוחו, גדלו ועצמתו הכלכלית כדי לתרום בצורה ממשית לחברה בה הוא פועל (מישורי, 2017).

בישראל, ניתן לציין מגמה אשר מתפתחת, בעיקר מתחילת שנות ה-2000, אשר מביאה ארגונים להבליט ולהציג את תרומתם לקהילה, שלרוב התבטאה בפעילות פילנטרופית ובהזרמה של כספים למען מיזמים וארגונים בעלי גיטימציה ציבורית לפעולתן. בשנים האחרונות ישנו שינוי בהיבט זה, וכעת פעילות זו אינה מספקת. לחלופין, אחריות תאגידית נתפסת כגישה כלל מערכתית. אין ארגון יכול לתרום לנזקים, זאת בעוד הוא מתייחס בצורה פושעת ובלתי מוסרית לעובדיו, ומנהל את מאבקו בשוק התחרותי בשיטות שאינן אתיות. כלומר, חייב להיות חיבור מהותי וערכי בין הפעילות החברתית לבין הנזק החברתי הנגרם על ידי הארגון (אהרוני וברקאי, 2018).

בעקבות זאת, ארגונים רבים משלבים פעילויות חברתיות כמו תרומה לקהילה, קידום פרויקטים חינוכיים והעסקת מגזרים שונים כגון חרדים, נשים, אנשים עם מוגבלויות וכדומה. קידום פרויקטים שכאלו, מאפשר לארגון לתרום בצורה אותנטית והוא בעל שיפור מידי כלפי החברה הכללית או חלקים בה, אך גם מאפשר לארגון ליהנות משני עולמות עיקריים. זה של דעת הקהל החברתית, המתורגמת לכדי הצלחה משמעותית יותר מול המחתרות. וזה של מדיניות רווחה אשר מעודדת כלכלית ארגונים הפועלים למען מטרות חברתיות. המחקר האקדמי, בין אם זה הישראלי ובין אם זה העולמי, עוסק באופן תכוף ביעילותם ומשמעותם של מאפייני מדיניות רווחה המקשרים בין עקרונות קפיטליסטיים וכלכליים, לבין עקרונות סביבתיים וחברתיים (רימרמן וכץ, 2004).

אנו בחרנו להתמקד בשילוב אנשים עם מוגבלויות בעולם התעסוקה. שאלת המחקר היא **כיצד במסגרת יישום רעיון אחריות תאגידית בא לידי ביטוי הפן הכלכלי של העסקת עובדים עם מוגבלויות בארגונים שונים בישראל?** מטרתנו העיקרית הינה לפתוח את "הקופסא השחורה", ולנסות להבין האם הפן הכלכלי הוא זה שמשחק תפקיד מרכזי בהעסקתם או שהעסקתם נובעת מתוך ראייה חברתית כנה ורצון אמיתי לתרום לחברה. כלומר, האם קיים אינטרס כלכלי המניע ארגונים לגלות אחריות תאגידית ומהו הרווח הכלכלי אותו ישיג הארגון בעקבות העסקתם של בעלי המוגבלויות?

בישראל, נכון לשנת 2018, ישנם 1,550,000 אנשים בעלי מוגבלויות שונות. 6% מהם (279,000) נמצאים בגיל העבודה ובעלי מוגבלות המוגדרת חמורה. בנוסף, 79% מכלל בעלי המוגבלויות (בגיל העבודה) מועסקים, אך רק 48% מסך אלו בעלי מוגבלות חמורה. בעלי המשרה החלקית, עומד על בין 18% ל-34% מבעלי המוגבלויות, בהתאם לחומרת המוגבלות (נגישות ישראל, 2018).

חוק שוויון זכויות לאנשים עם מוגבלות, התשנ"ח-1998 בא להגן על כבודו וחירותו של אדם עם מוגבלות, לעגן את זכותו להשתתפות שוויונית ופעילה בחברה בכל תחומי החיים ולתת מענה הולם לצרכיו המיוחדים, באופן שיאפשר לו לחיות את חייו בעצמאות מרבית, בפרטיות ובכבוד, תוך מיצוי מלא יכולתו. מדינת ישראל עושה מאמצים רבים כדי לסייע לארגונים לקלוט לשורותיהם אנשים עם מוגבלויות. דרכי הסיוע בין היתר הן: השתתפות המדינה במימון התאמות במקום העבודה לעובדים עם מוגבלות, פטור מתשלום ארנונה למפעלים מוגנים ולמרכזי עבודה שיקומית (אברמי ורימרמן, 2005). עם זאת, חלק עיקרי מחברה בריאה היא כי הגורמים בה יפעלו לטובת הכלל גם ללא תמריצים חומריים, עבודה זו תבחן את האיזון הקיים בישראל, בתחום העסקת נשים עם מוגבלות.

1. סקירת ספרות

סקירת הספרות לטובת עבודת מחקר זו תחולק לשלושה חלקים. בחלק הראשון, ניגע ברקע לאחריות תאגידית, ההגדרה של אחריות תאגידית וההתפתחות של הגדרה זו לאורך הזמן. בחלק השני, נעסוק בסוגים של אחריות תאגידית, והאופן שבה גישה זו מתבטאת בפועל בישראל. בחלק השלישי והאחרון, נתכנס לתוך שאלת המחקר תוך שנבחן את סוגית האחריות התאגידית בהעסקת בעלי מוגבלויות. מטרת סקירה זו היא ביצירת גוף ידע מלא שיאפשר ניתוח מיטבי של ממצאי המחקר בפרקים הבאים.

1.1 רקע והגדרה של אחריות תאגידית

אחריות תאגידית, כך על פי אהרוני וברקאי (2018), הינו רעיון שפותח על ידי מומחים לדבר, במחצית המאה ה-20, אשר קבעו כי לא ייתכן כי האחריות והמחויבות של ארגונים תלויה אך ורק ברצון בעלי המניות והמשקיעים, מצד אחד, ובכפוף לחוקים המדינתיים, אשר לא תמיד נותנים מענה לנזקים החמורים שעלולים ליצור ארגונים גדולים אשר מייצרים מוצרים ושירותים בהיקפים עצומים ותוך הפקת פסולת רבה המסוכנת לציבור ולסביבה. המאמר "אחריות חברתית של עסקים: סקירה היסטורית קצרה" (ניסן לימור, 2009), מבקש להציג לקורא את הדילמות המושגיות סביב נושא האחריות החברתית של עסקים. המושג 'אחריות חברתית של עסקים' חדש יחסית ושורשיו בהתעוררות האזרחית בארה"ב באמצע שנות ה-60 של המאה ה-20, וזאת על רקע הפעילות החברתית הגועשת למען זכויות האזרח ומאבק השחורים לשוויון זכויות. הטענה העיקרית הייתה כי תאגידים אינם נפרדים מהחברה וכפועל יוצא אינם יכולים ואסור שיהיו אדישים למצוקותיה של החברה ממנה הם ניזונים וכי כוח האדם שבה למעשה מהווה את ליבה של החברה.

אחריות תאגידית נובעת למעשה מהגישה של הסוציולוגיה של הכלכלה. אסכולה זו, בניגוד לגישה הכלכלית, קושרת בין חברה וכלכלה, אשר משפיעה ופועלת בעקבות זאת, וההיפך. בנוסף, הסוציולוגיה של הכלכלה גם מתארת את הארגון בתור גוף בעל אחריות למימוש הפוטנציאל ברמת המשאבים וברמה האנושית הקיימים ברשותו, וזאת נוכח מקומו בחברה והאחריות הנובעת מההון החברתי שצבר נוכח הקשרים והיחסים שלו לחברה וללקוחותיו (Polanyi & MacIver, 1944). לעומת פולני ומקלוור, דובין מסביר כי החיבור בין קשרי כוח, מוסדות ורשתות חברתיות מעצב את התנהגות הכלכלה, בכך שכל אחד מהם מסוגל להשפיע עליה ולהביא לכדי מערכת כלכלית בעל ערכים ותפיסות חברתיות אשר בלעדיהן הכלכלה אינה מסוגלת לקיים את עצמה (Dobbin, 2005).

בשנים האחרונות, מתחלקת האחריות התאגידית לשני סוגים עיקריים, אשר מחקרים שנעשו מראים כי לעיתים, אלו סותרים זה את זה. הראשון, אחריות תאגידית מקומית, אשר מטרתה לדאוג לאינטרסים החברתיים והסביבתיים של הקהילה בה היא פועלת. למשל, כאשר מפעל בוחר לבצע שינוי דרמטי ולפטר מאות עובדים, החברה הפרטית הופכת לעניינם של הציבור ושל נבחריהם. לעומת זאת, קיימת אחריות תאגידית גלובלית, אשר מחייבת או דורשת לחייב את הארגון לאינטרסים והצרכים של העולם כמסגרת אקולוגית שמאבדת עם הזמן את יכולתה להיות ברת קיימא. כלומר, להיות מערכת המסוגלת לקיים את עצמה תוך עושר יחסי של מינים, ומערכות אקולוגיות יציבות. ארגונים בינלאומיים, נוכח גודלם ודריסת רגלם בכל כך הרבה אזורים תוך היקף פעילות כה רחב, משתווה ולעיתים אף עולה על היקף הפעילות של מדינות שלמות. בעולם, פועלים להגביר את המודעות של הציבור להשפעה זו, בעיקר השלילית, של ארגוני ענק, כדי להפעיל עליהם